

AYTAC XALIQZADƏ
Bakı Biznes Universiteti
Magistrant

a.xaliqzade026@gmail.com

Ünvan : Bakı şəhəri , H.Zərdabi küçəsi , 88a, AZ1122

UZUNMÜDDƏTLİ AKTİVLƏRİN TƏSNİFATI Xülasə

Məqalədə uzunmüddətli aktivlərdən bəhs olunur. Uzunmüddətli aktivlər bütünlükdə müəssisələrin sahib olduğu əmlakın içində yüksək və əhəmiyyətli çəkiyə malikdirlər. Uzunmüddətli aktivlər uzun illər istifadə olunur və qeyri-likvid sayılır, yəni asanlıqla nağd pula çevrilə bilməzlər. İstehsal, ticarət və investisiya məqsədləri üçün istifadə edilirlər. İstehsal prosesinin əsasən gələcəkyönümlü, uzunmüddətli inkişaf göstəriciləri olduqları üçün onların uçotu və auditi məsələləri müəssisələr üçün çox vacibdir .

Mühasibatlıqda uzunmüddətli aktivlərin uçotu, düzgün qiymətləndirilməsi və auditi ciddi nəzarət tələb edir. Onların rəsmi sənədlərdə uçotu və qeydə alınması müəssisənin fəaliyyətinin tənzimlənməsi və inkişafına gətirib çıxaran proseslərdir.

Uzunmüddətli aktivin təsnifatının aparılması bu aktivin uçotu və maliyyə əməliyyatları üzrə hesabatlarının təşkil edilməsinin metodoloji bazasından birini təşkil etməkdədir. Ancaq nəzəriyyədə, bu istiqamətdə hazırlanmış ədəbiyyatlarda aktivlərlə bağlı elmi aspektdən əsaslandırılmış bölmə və təsnifatlar əksikdir. Əvvəllər olduğu kimi, günümüzdə də aktivlərin təsnifatının aparılması onların mövcudluq strukturuna uyğun olaraq təsnifləşdirilir. Bu vaxt belə, nəticədə əldə edilə bilər ki, uzunmüddətli aktivlərin müxtəlif növləri çeşidli funksiyalar icra edir. Bununla belə, mövcudolma strukturundan, ya da növündən asılı olmayaraq uzunmüddətli aktivlərin hamısı müəyyən funksiyaya sahibdir. Qeyd edilmiş bu meyar isə öz qaydasında uzunmüddətli aktivlərin təsnifi və qruplaşmasının əsasında mümkündür.

Açar sözlər : uzunmüddətli aktivlər , uzunmüddətli maddi aktivlər , uzunmüddətli qeyri-maddi aktivlər

Giriş.

Mühasibat uçotunda aktivlər iki yerə ayrılırlar : uzunmüddətli aktivlər və qısa müddətli aktivlər . Bu ayrılma onların istifadə müddətlərinə əsasən baş verir. Qısamüddətli aktivlərin istifadəsi bir ilə qədər müddət ərzində gərçəkləşir . Onlara cari aktivlər də deyilir. Likvidirlər və asanlıqla pula

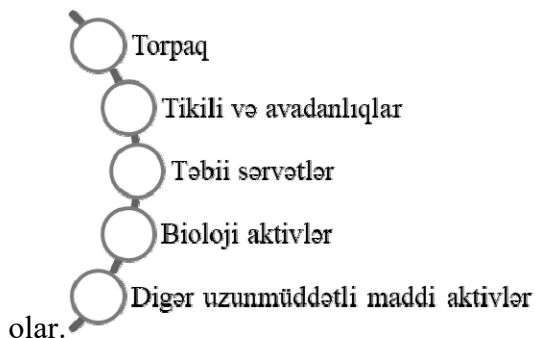
çevrilə bilirlər. Cari aktivlərə misal olaraq ehtiyatları , qısa müddətli debitor borclarını , pul vəsaitləri və onların ekvivalentlərini göstərmək olar.

Uzunmüddətli aktivlər - müəssisə tərəfindən istehsal fəaliyyətini həyata keçirmək üçün istifadə olunan və yenidən satış üçün nəzərdə tutulmayan , bir ildən çox faydalı istifadə müddəti olan aktivlərdir .Uzunmüddətli aktivlərə qeyri – maddi aktivlər , torpaq -tikili -avadanlıqlar ,uzunmüddətli investisiyalar ,uzunmüddətli debitor borcları , təbii sərvətlər , bioloji aktivlər daxildir. Uzunmüddətli aktivlər şirkətin istehsal fəaliyyətini həyata keçirməsi , işlərin görülməsi və ya xidmətlərin göstərilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Uzunmüddətli aktivlər şirkətin asanlıqla pula çevrilməyən və ya hesabat ili ərzində nağd pula çevrilməsi gözlənilməyən investisiyalarıdır. Onların məsrəfləri aktivin istifadə olunduğu illərin sayına bölünür və şirkətin balansında görünür. Uzun müddətli aktivlər bizim maliyyə hesabatlarımızda qalır və biz onu hissə-hissə silirik . Yəni onların dəyəri bir period ərzində silinmir və nəticə etibarıyla onlar özlərinin bütün dəyərini zamanla maliyyə hesabatlarında xərc olaraq itirirlər . Qeyri – likvid sayılırlar və asanlıqla nağd pula çevrilə bilməzlər .

Uzunmüddətli aktivlər uzunmüddətli maddi aktivlərə və uzunmüddətli qeyri – maddi aktivlərə bölünürlər. Uzunmüddətli maddi aktivlər fiziki formada olan aktivlərdirlər . Hansı ki , biz onları görə və toxuna bilirik . Uzunmüddətli qeyri – maddi aktivlər isə fiziki formaya malik deyillər , onları nə görmək , nə də toxunmaq olmur .

Uzunmüddətli maddi aktivləri ümumilikdə beş yerə bölmək

Torpaq – digər aktivlərdən fərqli olaraq amortizasiya olunmur . Yəni ilkin olaraq biz onun alışı zamanı ilkin dəyərlə balansa alırıq və xüsusi hallar olmadığı təqdirdə sona qədər torpağın dəyəri balansda eyni olaraq qalacaqdır(1/ sh 88-90).

Tikili və avadanlıqlar – bunlar müəssisənin əsas maddi- texniki bazasını təşkil edən aktivlərdirlər . Bildiyimiz kimi tikili və avadanlıqlar elə bir maddi aktivlərdir ki, onlar köhnəlməyə uğrayırlar , yəni müddət keçdikcə

aşınırlar . İstehsal edildikləri tarixdən ömür müddətlərinin sonuna qədər biz bunlara amortizasiya hesablayırıq.

Təbii resurslar (sərvətlər) – tikili və avadanlıqlardan fərqli olaraq bu maddi aktivlərdə tükənmə baş verir. Təbii resursların tərkibinə neft yatağı , qaz yatağı , qiymətli daş-qaş yataqları ,mineral sular , meşə massivləri və s. daxildir. Yerin tərkindən çıxan xüsusi resursların hər birini bura aid etmək olar . Yataqda olan resursun miqdarı , həcmi qiymətləndirilir və onlar istifadə olunduqca tükənərək bu şəkildə amortizasiya edilir .

Bioloji aktivlər – bunlara əsasən bitkilər və heyvanlar aid edilir . Qeyd edim ki , buraya bitkilərin və heyvanların bütün növləri aid edilmir . Yalnız uzunmüddət üçün istifadə olunan bitkilər və heyvanlar aid edilə bilər . Bitkilərə misal olaraq meyvə almağa uzunmüddətli yararlı olan ağacları (qoz ağaclarını , alma ağaclarını) göstərmək olar , heyvanlara isə damızlıq heyvanları , işçi heyvanları , işçi atları misal göstərmək olar. Bioloji aktivlər də tikili- avadanlıqlar və təbii sərvətlər kimi amortizasiya olunurlar . Belə ki , istifadə edilən bitkilərin və heyvanların ömür müddəti müəyyənləşdirilir və həmin ömür müddətinə uyğun olaraq amortizasiya hesablanır .

Digər uzunmüddətli maddi aktivlər- qeyd etdiyim dörd kateqoriyaya aid olmayan uzunmüddətli maddi aktivlər bu kateqoriyaya aid edilirlər . Bunlara misal olaraq , kitabxana fondlarını , rəsm əsərlərini , heykəlləri göstərmək olar . Bu aktivlərə amortizasiya hesablanmır , sadəcə ilkin dəyərle balansla oturdulurlar və tam istifadəyə yarasız olduqları halda balansdan bir dəfəlik silinirlər .

Uzunmüddətli qeyri – maddi aktivlər indifikasiya olunan , qeyri -manitar , fiziki formaya malik olmayan aktivlərdir . Qeyri -manitar dedikdə , pul olmayan , maddi halda pul şəklində ifadə olunmayan aktivlər başa düşülür . İndifikasiya dedikdə , qeyri -maddi aktivlərin müəyyən oluna bilməsi başa düşülür. Fiziki şəkildə görünməyən , bilinməyən varlığının sübut edilə bilməsi üçün qeyri-maddi aktivlər müəyyən oluna bilən olmalıdırlar . İndifikasiyanın əsasında hüquqi cəhətdən təsdiqlənmə dayanır. Qeyri – maddi aktiv hər hansısa bir sənəd , müqavilə əsasında tanınır. Bunlara misal olaraq qudvili, müəllif hüquqlarını ,patentləri , nou-hau hüquqlarını , proqram təminatını və s. göstərə bilərəm .

Qudvill (“good will”) satın alınan əmlakın balans dəyəri ilə bazar qiyməti arasındakı fərq kimi başa düşülür(2 sh/ 45-46).

Nou -hau hüquqları (ingilis dilindən tərcümədə “ etməyi bacarmaq” deməkdir) əsasən müəssisənin malik olduğu kommersiya , texnologiya , maliyyə sirləridirlər.

Faktiki olaraq qeyri-maddi aktivlər müəssisələrin fəaliyyətindən asılı olaraq ümumi aktivlərin 5-98 % -ni təşkil edir(2 /sh 36-39).

Classification of long-term assets

Summary

The article deals with long-term assets. Long-term assets have a high and significant weight in the assets owned by enterprises as a whole. Fixed assets are used for many years and are considered illiquid, meaning they cannot be easily converted into cash. They are used for production, trade and investment purposes. Since they are mainly future-oriented, long-term development indicators of the production process, their accounting and auditing issues are very important for enterprises.

In accounting, long-term asset accounting, proper evaluation and audit require strict control. Their accounting and registration in official documents are processes that lead to the regulation and development of the enterprise's activities.

The classification of long-term assets constitutes one of the methodological bases for organizing reports on accounting and financial operations of this asset. However, in the theory, in the literature developed in this direction, there is a lack of divisions and classifications based on the scientific aspect of assets. As before, assets are classified according to their existence structure. Meanwhile, it can be concluded that different types of long-term assets perform different functions. However, regardless of the structure or type of existence, all long-term assets have some function. This criterion is possible based on the classification and grouping of long-term assets.

Keywords : non-current assets , tangible non-current assets, intangible non-current assets

Классификация долгосрочных активов

Резюме

В статье рассматриваются долгосрочные активы. Долгосрочные активы имеют высокий и значительный вес в активах, принадлежащих предприятиям в целом. Основные средства используются в течение многих лет и считаются неликвидными, то есть их нельзя легко конвертировать в наличные деньги. Они используются в производственных, торговых и инвестиционных целях. Поскольку они в основном являются перспективными, долгосрочными показателями

развития производственного процесса, вопросы их учета и аудита очень важны для предприятий.

В бухгалтерском учете учет долгосрочных активов, надлежащая оценка и аудит требуют строгого контроля. Их учет и регистрация в официальных документах являются процессами, которые приводят к регламентации и развитию деятельности предприятия.

Классификация долгосрочных активов составляет одну из методологических основ организации отчетности по учетно-финансовым операциям с этим активом. Однако в теории, в литературе, разработанной в этом направлении, отсутствует деление и классификации, основанные на научной стороне активов. Как и прежде, активы классифицируются по структуре их существования. Между тем можно сделать вывод, что разные виды долгосрочных активов выполняют разные функции. Однако, независимо от структуры или типа существования, все долгосрочные активы имеют определенную функцию. Этот критерий возможен на основе классификации и группировки долгосрочных активов.

Резюме: долгосрочные активы, долгосрочные материальные активы, долгосрочные нематериальные активы.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Financial Accounting (2021-2022) :tangible non-current assets ,133.s, intangible non -current assets ,169.s.
2. Məmmədov Altun (2017) “İstehsal müəssisələrində qeyri-maddi aktivlərin uçotu”, 7.s , 67.s.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 06.10.2022

Çapa qəbul olunma tarixi: 05.03.2023

Elmi rəhbər: Novruz Hüseynov
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur